

Metaverse ve "Hikmet Toplumu"

Yapay zekâ ile fikhi bilgi hazırlanabilir mi?

Robotların fetva verecek şekilde modellenmesi mümkün mü? Metaverse’te İslam tarihi simülasyonu hazırlanabilir mi? Prof. Dr. Ercan Öztemel cevapladı.

31 Ocak 2022

<https://www.islamvemedya.com/metaverse-ve-hikmet-toplumu/923/>

Metaverse’ün din ve maneviyat alanına ne tür katkılar sağlayacağı, ya da sağlayıp sağlayamayacağı, hangi imkân ve sınırları barındırdığı gündemdeki yerini koruyor.

Endüstri 5.0, yapay zekâ, Web 3.0 gibi teknolojik ve transhümanizm, posthumanizm gibi felsefi arka planları bulunan Metaverse’ün İslam ve Müslümanlar açısından fırsatları ve riskleri ele alınmaya devam ediyor.

Peki yapay zekâ teknolojileri dinî amaçlarla kullanıldığında bizi neler bekliyor? Söz gelimi, yapay zekâ ile fikhi bilgi hazırlanabilir mi? Robotlar fetva verecek şekilde modellenebilir mi?

Metaverse’te İslam tarihi simülasyonu hazırlanması mümkün mü? “Hikmet Toplumu” kavramıyla Metaverse ilişkilendirilebilir mi? Prof. Dr. Ercan Öztemel cevapladı.

İslamvemedya.com: Bir röportajınızda çeşitli sektörlerden bahsederek “Eğer bir yerde insan var ise onun yapabileceği her işi yapabilen sistemler geliştirmek mümkündür” değerlendirilmesinde bulunuyorsunuz. Bu işi dini aktiviteler için de söylemek mümkün mü?

Ercan Öztemel*: İnsanın yaptığı her iş için söylemek mümkündür. Robotun bir insanın yerini alma ihtimali yoktur. Akletme, melekesi insanı diğer bütün yaratılmışlardan üstün kılar. Bu ruh ile ilgili bir konudur. Robota ruh verilemeyeceğine göre insan hep yaratılmışların en üstünü olmaya devam edecektir. Ama insanın yaptığı işlerin hemen hemen hepsini robota yaptırmak mümkün olabilmektedir. Bugün olmayanlar da gelecekte yapılabilir hale gelecektir. Bunun için o işin modellenmesi gerekir. Bugün mevcut bilgi stoğumuz ilgili modelleri oluşturmaya yetmez ise bazı unsurlar yaptırmak zor olabilir. Ancak her şey gibi bilgi stoğumuzda her geçen gün zenginleşmektedir. Dün yapamadığımız birçok şeyi bugün yapabiliyoruz.

Robotlar fetva verebilir mi?

İslamvemedya.com: Benzer bir soru; ancak açmak için ifade etmekte yarar görüyoruz. Dünyanın farklı yerlerinde ve farklı dinlerde “Robot rahipler” olarak tanımlayabileceğimiz

kullanımlar var. Bunu nasıl değerlendirmek gerekir sizce? Manevî hayata dair işlerimizde yapay zeka teknolojilerinden yararlanmanın boyutları hakkında neler söylemek istersiniz?

Ercan Öztemel: Robotlar belirli bir konuda işlem yapabilmeleri için o konuda bilgi sahibi olmaları gerekir. İnsan robota hangi bilgiyi yükler ise o bilgiye göre robotun çalışması mümkün olur. Dini bilgileri verirseniz ve yeterli derecede durumu kapsayacak bilgi seti ile robotu donatırsanız o robot fetva da verebilir. Sevgi ve huzur dağıtan iş görenlere de dönebilir. Bir din adamının (hangi dinden olursa olsun) yaptığı işleri de yapabilir. Ancak konu ile ilgili bilgi sınırlı olur ise o zaman yapılan işlemlerde sınırlı olur. Robot elindeki bilgiye göre karar verir. Onun için yapay zekâ bilminde işlem yapılacak olayın modellenmesi, bilginin modellenmesi ve tüm olay uzayını kapsayacak şekilde robota verilmesi en öncelikli işlerdendir. Bu olmadan zeka olmaz.

Manevi hayatı doğru yönde tetikleyecek her türlü unsurun yapay zekâ ve metaverse ile zenginleştirilebileceğini unutmamak gerekir. Bilgisayar programlarını bir eğitmen, bir yönlendirici, bir bilgi transferi aracı olarak kullanmak mümkündür. Bir oyun ile özellikle gençlere ve çocuklara önemli mesajların iletilmesi mümkün olabilmektedir.

Yapay Zekâ ve Dini Bilgi

İslamvemedya.com: Yapay zekâ ve din ilişkisine dair "Religious applications of artificial intelligence" başlıklı tebliğiniz, Türkiye'deki ilk çalışmalarından biri. 2015 yılında düzenlenen bir konferans bildirisi. Bu tebliğin içeriğinden, oradaki bulgu ve yorumlarınızdan, önerilerinizden biraz söz eder misiniz?

Ercan Öztemel: Ben yapay zekanın dini konuların insanlara anlatılmasında çok faydalı sistemler doğuracağına inanıyorum. Onun için bir imkân oluştu ve bunu dile getirdim. İnsanlara bilgisayarların fetva verebileceğini, dini konulara açıklık getirebileceğini, cadde başlarına konuşturulacak olan kiosklar üzerinden insanların sorularına dini yorumlar ile cevaplar üretebileceklerini, sanal dünyada hicret başta olmak üzere dini olayların senaryolaştırılarak tekrar yaşanmasının mümkün olabileceğini anlatmaya çalıştım. İnsanı üstün kılan unsurlar var. Ama bu diğer melekelerinin ve yeteneklerinin bilgisayara *kazandırılmasına* mâni değildir. Ya da insan karar verirken beynini kullanmaktadır. Bilgiye sahip olmadan o da karar veremez ki. Bir konuda fikir beyan etmesi için o konuyu öğrenmesi gerekir. Eğer olayları biz yapay zekaya öğretirsen neden bizim karar verme sürecimizi de taklit etmesin. Meseleye bu şekilde baktığımızda robotların alim veya zalim olmasının önünde bir engel olmadığını görüyoruz.

Yapay zekâ ile hazırlanmış dini bilgiye insanlar güvenir mi?

İslamvemedya.com: Yine sizin “yapay zekâ herhangi bir alandaki uzmanlığı taklit edebilir. İhtiyaç olan noktalarda kullanılmasını mümkün kılar” değerlendirmenizi de dikkate alacak olursak, yapay zekanın dini bilgi üretmesi, söz gelimi fıkhi bilgileri derleyip cevap üretmesi de mümkün mü? Bu tür bir dini bilginin veya yargının Müslümanlarda karşılık bulacağını düşünüyor musunuz? Bu fetvalara inanabilecek miyiz?

Ercan Öztemel: Bir konuyu iyi anlamak gerekir. Bilgi yaratılmış ve evrende bir yerde keşfedilmeyi beklemektedir. İnsanoğlu keşifler ile mümkün olduğunca fazla bilgiye ulaşmaktadır. O halde eğer biz bilgiden bilgi türetmenin yolunu biliyorsak bilgisayarlara ve robotlara da bunu kazandırabiliriz. Mesela, Ahmet Ali'nin babası, Ayşe de Ali'nin kardeşi olsa, biz kardeş ilişkisini tanımladığımızda Ahmet'in Ayşe'nin de babası olduğu kanaatine varabiliyoruz. Bu mantık süzgeci her konuda işler. Dini konularda da eldeki bilgiler ve bu bilgilerin semantik ilişkileri ile yeni bilgiler türetmek ve bu yeni bilgiler ile yeni yargılar oluşturmak mümkün olur. Buna insanlar ne derece itibar eder, onu ben bilemem. Ama tıp dünyası da başlangıçta "yapay zekâ sağlıkta olmaz" diyordu. Şimdi sağlıkçıların hemen hepsi yapay zekâ çalışıyor. Sosyal bilimlerde de zamanla bu konu oturacaktır. Dini otoritelerin konuya bakışı nasıl gelişecek, onu da bize zaman gösterecektir.

Metaverse ve ‘Hikmet Toplumu’

İslamvemedya.com: “Dijital Dönüşümü İyi Anlamak ve Türkiye'nin Dönüşümü” başlıklı eserinizden bir ifadeyle sormak istiyoruz: “Öyle görünüyor ki hikmet toplumuna doğru bir gidiş kaçınılmazdır. Orada da hikmet yöneticilerinin hâkim olduğu yani âlim robot yetiştirenlerin hâkim olduğu bir toplum oluşacak gibi görünmektedir” diyorsunuz. “Hikmet toplumu” açısından bugünkü Metaverse için neler söyleyebilirsiniz?

Ercan Öztemel: Metaverse, sanal evren tasvirini yapmaktadır. Biz bu evrende hüküm sürmekteyiz. Bugün metaverse ne kadar işimize yararsa gelecekte de bu artarak devam edecektir. Her şeyin bir sanal karşılığı olacaktır. Ancak gelecekte “hikmet” (wisdom) dediğimiz olgu üzerine bilgi sistemlerini oturtunca doğal olarak buna dayalı metaverse uygulamalarında da kendisini gösterecektir. Sanal ordular da savaşıacaktır. Savaşında arkasında bir gerekçe olacaktır. Kazanmanın ve kaybetmenin de koşulları olacaktır. Sanalda da olsa bu koşullar hüküm sürecektir. Hikmet ile insanlar hakikatin peşinde koşacak bulgulara ulaşacaklardır. Savaş onlar için bir öldürme unsuru olmaktan daha çok bir hakikatin sürdürülebilirliği haline gelebilecektir. Bu açıdan baktığımda metaverse uygulamalarının geliştirilmesinde ve sanal dünyadaki

operasyonlarda da karar vericilerin “hikmet” odağında daha doğru hareket etmek durumunda kalacaklarını öngörebiliyorum. Bu tasarımcıdan tasarımcıya değişecektir. Ancak henüz Hikmetin modellenmesi için çok zamana ve büyük gayretler ile araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Metaverse’te İslam tarihi simülasyonu, Sanal Tavaf eğitimi...

İslamvamedya.com: “Yapay Zekâ, Transhümanizm ve Din” başlıklı yeni bir eser çıktı, Diyanet İşleri Başkanlığından. Orada yer alan tebliğinizde yapay zekanın din hakkında muhtemel uygulamalarından söz ediyorsunuz. Bunlardan biri de “sanal eğitimler”. Metaverse, sanal eğitimler kategorisine dahil edilebilir mi? Metaverse, İslam tarihini anlatan bir simülasyona dönüşmeli mi sizce?

Ercan Öztemel: Eğitim sektöründe metaverse dünyasından önemli kazanımlar elde edeceğimiz çok açık. Geçenlerde bir haber okudum. Tavaf eğitimlerinin simülatörde verileceğinden bahsediyordu. Gerçekte olmayan sanal Kâbe etrafında dönerek insanlar ibadet yapmayı öğrenecekler. Hac ibadetinden fayda kazanmak için bu eğitim önemli bir destek sağlayacak. En karmaşık savaş uçağını 3-4 ay metaverse’te kullanan bir kişi gerçeğine bindiğinde onu kullanabiliyorsa tavaf ibadetini niye öğrenemesin? Bu tür uygulamaların sayısı her geçen gün artacaktır. Sanal dünyada her türlü eğitimi herhangi bir tehlike olmadan vermek mümkün olabilecektir. Kurban kesmek, fetva veren yazılım etmenleri ile karşılıklı sohbet etmek, hac ibadetini yapmak, zekat hesaplamak vb. gibi birçok uygulamanın eğitimlerini sanal alemin desteği ile yürütmenin mümkün olabileceğini düşünüyorum.

İslam tarihinin anlatılmasında da bir sorun yoktur. Tek sorun doğru bilginin doğru zamanı işaret edecek şekilde modellenebilmesidir. Hatta bu sanal eğitimlerde geçmişte yaşanan olaylarda aktörlerin farklı davranmaları halinde durumun ne olabileceğine yönelik de bilgiler alınabilir. Timur ile Yıldırım Beyazıt karşılaşmasında Yıldırım Beyazıt’ın farklı taktikler uygulayıp savaşı kazanıp kazanamayacağı yönündeki analizler gibi. Efes’te bulunan harabelerini zamanındaki gerçek halleri ile sokaklarında dolaşmak gibi....

Metaverse, ulvî amaçlar için kullanılabilir

İslamvamedya.com: Kategorik olarak internet tabanlı iletişim teknolojilerine yaklaşımımızda büyük bir değişim olduğunu gözliyoruz, Müslümanlar olarak. Televizyon ve sinemaya gösterilen “direnc”; sosyal medyada neredeyse hiç gösterilmedi. Metaverse, İslam’a açıldığında, sizce Metaverse’in sunduğu imkanlardan yararlanmalı mıyız, yararlanacak mıyız?

Ercan Öztemel: Bu soruyu daha çok din adamlarına sormak gerekir. Teknik olarak ben herhangi bir mahsur görmüyorum. Benim bildiğim, önemli olan yapılan işin “doğru” olmasıdır. Ulvî amaçlar ve duygular için kullanılması ne kadar güzel olur. Ama insanlar arasında bozgunculuk yapmak fitne ve fesat kaynağı haline getirmek, inançları sarsmak amacı ile kullanılması doğru olmayacaktır. Her durumda bu kötü düşüncenin de yaşam bulacağını ve buna karşı hazırlıklı olunması gerektiğini unutmamak gerekir.

İslamvemedya.com: Değerlendirmelerinizi paylaştığınız için teşekkür ederiz. Ekleme istediğiniz başka bir husus var mı?

Ercan Öztemel: Ben her zaman şunu söylerim. Siz teknolojiyi yönetmezseniz o gelir sizi yönetir. Kendi teknolojinizi de kendiniz oluşturmalısınız. Çözümü dışarıda arayanlar çözümsüzlüğün peşinde koşarlar. Ümit ediyorum bu konuşmalarımız okuyanlara bilgin bilgisayar sistemleri oluşturmak için bir motivasyon kaynağı olur.

*Prof. Dr, Marmara Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi